

ЕКОНОМСКИ ИНСТИТУТ
ECONOMICS INSTITUTE

1947

SRB MED

Zadruga dobrih domaćina
Cooperative of Good Hosts

DRUGI POLJOPRIVREDNI FORUM

HRANA ZA EVROPU

U SUSRET NOVOJ STRATEGIJI RAZVOJA AGROPRIVREDE SRBIJE

Subotica, 11–13. oktobar 2012.

PANEL 5: ZADRUGARSKO POPODNE STRATEGIJA RAZVOJA ZEMLJORADNIČKOG ZADRUGARSTVA

Interna ekonomija obima u zadrugarstvu: fokus Norveška – Srbija

Nenad Ilić, V.D Direktor ZDD SRB MED

DRUGI POLJOPRIVREDNI FORUM

HRANA ZA EVROPU

U SUSRET NOVOJ STRATEGIJI RAZVOJA AGROPRIVREDE SRBIJE

Subotica, 11–13. oktobar 2012.

KUPOVNI STANDARD

NORVEŠKA

SRBIJA

PROSEČNA NETO PLATA

3.360,00 EUR (9,31 X VIŠE OD SRB) 360,00 EUR

Hleb – vekna belog 2.8 EUR

2,82 EUR (6,13 X VIŠE OD SRB) 0,46 EUR

(FELLESKJØP-ova podružnica za žito - 50% tržišta prodaje)

1 l mleka

1,85 EUR (2,76 X VIŠE OD SRB) 0,67 EUR

(TINE melk coop – sa 85% tržišta prodaje)

1 kg goveđeg buta (najsvežija ponuda)

9,00 EUR (1,30 X VIŠE OD SRB) 7,00 EUR

(GILDE brend za goveđe meso sa 75% tržišta prerade i 60% tržišta prodaje – NORTURA coop)

1 kg krompira (najsvežijeg oljuštenog)

1,00 EUR (2,50 X VIŠE OD SRB) 0,40 EUR

(HOFF coop – sa 40% primarne proizvodnje i 45% tržišta prodaje)

2 VEĆA PROBLEMA NA TRŽIŠTU KOD DOMINACIJE U PRODAJI PREKO 90%:

1. maslac i margarin (buter kriza)

TINE melk coop sa 92% tržišta u prodaji – došlo je do nestašica zbog veće potražnje od ponude

2. uzastopno 4 godine poskupljenja svežih jaja u maloprodaji – do 0,50 (sada je 0,30) eur po kom.

PRIOR brend za sveža jaja sa 90 % tržišta u prodaji – NORTURA coop

DRUGI POLJOPRIVREDNI FORUM

HRANA ZA EVROPU

U SUSRET NOVOJ STRATEGIJI RAZVOJA AGROPRIVREDE SRBIJE

Subotica, 11–13. oktobar 2012.

Norveški med (mešavina vrsta) – najprodavanija pakovanja:

450 gr Honningcentralen (*Zlatna kutija - aluminijumska*) na tržištu od 1927. 11,50 eur ili **25,00** eur po kg

250 gr Honningcentralen (*Zlatna kutija - aluminijumska*) na tržištu od 1927. 7,40 eur ili **29,50** eur po kg

- 95% tržišta sirovog meda obuhvata u Norveškoj HC (Honningcentralen zadruga – najstarija agro-korporativna / marketinška zadruga u Norveškoj) sa članstvom od preko 2200 pčelara (500 profesionalnih) raspolažući sa 2 Centra za prijem, obradu, pakovanje, skladište i distribuciju meda (Kløfta i Grimstad)

- 2012. godine u HC prosečna cena za prijem meda je bila 4,50 eur po kg

(dok u Danskoj sa sličnim paritetima i sa više različitih aktera u prometu - 3,50 eur po kg)

- Zadruga “Vlastiti med” obuhvata 5% tržišta sirovog meda a prodaje ekološki sertifikovan med i sirov med na teglu i to tamo gde HC nema maloprodaju!

- Država je subvencionisala pčelare sa 0,75 eur po kg do 2001. godine ali pošto su oni od tada suvlasnici sve većeg prihoda od izvoza komercijalnog meda procenjeno je da za pčelarstvo subvencije više nisu potrebne

Najprodavanija pakovanja deklarisanog meda iz Srbije:

950 gr K-PLUS - Bagremov - IDEA **3.38** eur po kg

500 gr Bagremov – RODA **4.70** eur po kg

500 gr Bagremov – Mini Maxi **5,40** eur po kg

380 gr “Maja med” – Bagremov - INTEREX **4.88** eur po kg

Glavne teme na forumu pčelara Norveške (2012.)

- Zašto su Norvežani spremni da skuplje plate afrički (etiopski) nego li norveški med, i kako to izmeniti u svoju korist (uvoz ove sirovine meda i komercijalizacija pod svojim brendom na domaćem tržištu)?
- Da li je stopa PDV-a za med 25% nasleđe države blagostanja iz 80-ih XX veka?
- Da li je ispravno da prioritet u prijemu imaju oni koji u zadnje tri godine imaju najveći količinski prosek predatog meda?
- Da li su opravdana povećanja plata zaposlenih u HC i visokih honorara članova UO HC (jer putuju iz svih delova Norveške) ili je trebalo više podsticati razvoj novih pčelinjaka kako je visok nivo uvoza sirovine meda za obradu?
- Da li je visoka godišnja proizvodna kvota od 880 kg meda (dve palete) po zadrugaru čime se po ugovoru unapred postaje prioritet kod isplate uz povećanje cene sirovog meda za 0,40 eur po kg i ekstra-kvalitet 0,20 eur po kg (to je pristup kao i u industriji mleka)?
- Da li se nešto besplatno preuzima ili ne od HC kod isporuke meda po ovom ugovoru o prijemu?

Prihodno veće za poljoprivredne proizvode u Norveškoj (19 članova)

1. Inicijativa laburističke i zemljoradničke stranke od 1930 g. koju je prihvatio norveški kralj Zakonom 1936. g uz širok politički konsenzus
2. Garancija sigurnosti proizvođačima i protivljenje dramatičnim nestabilnostima u profitabilnosti rada
3. Negativno iskustvo krize 20-ih je preokrenuto u odgovarajuću stabilnost argo-tržišta i nakon II svetskog rata i u toku tekuće svetske ekonomske krize
4. Od 1936. godine važi poresko oslobađanje na dobit zadruga za društveno dobro i regulatornu ulogu proizvođača na tržištu (jer se sužava prostor za otkup i posredništvo a povećava efekat agrarne politike i međunarodne konkurentnosti)
- 5. Tradicija tzv. korporativnih dogovora koji imaju za cilj društveno dobro i najefikasnije korišćenje prirodnih resursa**
- 6. Prehrambena industrija posle energetike je drugi najveći industrijski sektor u Norveškoj**

DRUGI POLJOPRIVREDNI FORUM

HRANA ZA EVROPU

U SUSRET NOVOJ STRATEGIJI RAZVOJA AGROPRIVREDE SRBIJE

Subotica, 11–13. oktobar 2012.

ČLANOVI PRIHODNOG (REGULATORNOG) VEĆA ZA POLJOPRIVREDNE PROIZVODE U NORVEŠKOJ (I DEO):

Stručni savezi proizvođača:

1. *Norveški savez poljoprivrednika*
2. *Unija sitnih posednika u poljoprivedi* (ekološka proizvodnja, lokalna različitost itd.)

Unije privatnih aktera na tržištu:

1. *VIRKE (Glavna organizacija za rad i usluge – predstavnik divizije prehrambene industrije)*

Ukupno ima 17 000 preduzeća sa konstantnim razvojem socijalnog kapitala

2. *NORKORN (norveška asocijacija ruralnih mlinova i silosa žitarica i eko-klaster povezan sa Udruženjem preduzeća HRANA I BIO)*
3. *Predstavnik za KLF (Udruženje preduzeća za crveno i belo meso i jaja) i NFGF (Norveško udruženje preduzeća za voće i povrće)*
4. *Udruženje preduzeća mlečne industrije*

Sindikati:

1. *Norveški sindikat radnika u prehrambenoj industriji hrane i pića (NNN)* – sa više od 30.000 članova je pridruženi član Norveške konfederacije sindikata radnika (osnovni interes - redovne plate, radni uslovi, ujednačavanje najviše i najniže plate i prosečne plate muškaraca i žena)

Zadružni savezi:

1. *COOP NKL* - Vlasništvo *Norveškog zadružnog saveza* člana ICA (Međunarodnog zadružnog saveza) i 1.500.000 građana zadrugara

Ima ulogu da objedini 177 lokalnih zadruga u najveći maloprodajni lanac u Norveškoj – 25% tržišta hrane i pića (od 2002. ima udeo u pan-skandinavskom maloprodajnom lancu *Coop Norden* od 20%)

2. *Norsk Landbrukssamvirke* – Zadružni savez 15 agro-korporativnih zadruga (11 milijardi EUR godišnji promet) Sve ove agro-korporacije su izvozno konkurentne i sa većim uticajem na Vladu od multinacionalnih kompanija Agro-korporativne zadruge su 100% u vlasništvu većine poljoprivrednih proizvođača iz određene branše

DRUGI POLJOPRIVREDNI FORUM

HRANA ZA EVROPU

U SUSRET NOVOJ STRATEGIJI RAZVOJA AGROPRIVREDE SRBIJE

Subotica, 11–13. oktobar 2012.

ČLANOVI PRIHODNOG (REGULATORNOG) VEĆA ZA POLJOPRIVREDNE PROIZVODE U NORVEŠKOJ (II DEO)

Predstavnici Vlade Norveške

(najznačajnija uloga u politici državnih rezervi i nadoknade štete kod tržišnih viškova ili elementarnih nepogoda):

1. *Ministarstvo poljoprivrede i prehrambene industrije*
2. *Ministarstvo državne uprave, refomi i crkvenih poslova*
3. *Ministarstvo za decu, jednakost i socijalnu uključenost*

Regulatorne agencije:

1. *Norveška regulatorna agencija za zaštitu potrošača* - Forbrukerrådet (osnovana 1953.)

Najuticajnije zadružne agro-korporacije u Norveškoj:

1. **TINE Norske Meierier (TINE NM)** – Centralna zadruga proizvođača mleka i mlečnih proizvoda sa 16.500 zadrugara i 6.500 zaposlenih
2. **NORTURA BA** – Centralna zadruga proizvođača crvenog mesa (GILDE brend – nastala od asocijacije zadružnih klanica) i belog mesa i jaja (PRIOR brend – nastala od asocijacije uzgajivača živine)
3. **NORSKE FELLESKJØP** – Centralna zadruga za nabavku, marketing saradnju (jedna podružnica) i proces prodaje žita i proizvoda prerada žita (druga podružnica) sa 45.000 zadrugara i 2.500 zaposlenih
4. **NORGES PELSDYRALSLAG** – Centralna kraljevska zadruga za promet kože i krzna
5. **GARTNERHALLEN AL** – Centralna zadruga za preradu povrća i voća u vlasništvu 1600 povrtara i voćara (GARTNER brend)
6. **HOFF Norske Potetindustrier** – Centralna zadruga proizvođača za industriju krompira sa 4.500 zadrugara i asortimanom od preko 120 proizvoda

Mogućnost optimizacije agrarne ekonomije obima Srbije u skladu sa EU (I deo)

- Energičan menadžment za standardizaciju (ISO, HCCP), dizajn i marketing u agro-korporacijama i stručno-edukativni kapaciteti u institucijama za efikasno i održivo upravljanje agro-resursima
- Zakon o prihodima u poljoprivedi – 19 članova Veća prihoda (norveški model po strukturi)
- Smatrati društvenim dobrom *da Veće prihoda u tranzicionom periodu* na tržištu specijalnim carinama (prelevmani), sezonskim carinama i gde je moguće *ad valorem* carinama ograničava uvoz određenih proizvoda razvojem dominacije zadružnih agro-korporacija (uvažavajući i loše ispregovaran SSP sa EU)
- Agro-korporacija je kao interni regulator ekonomije obima dužna da prihvati sve tržišne ponude svojih članova do nivoa hiperprodukcije ali i kooperanata na osnovu dvogodišnjih ugovora o saradnji
- Agro-korporacija ne može da ide sa prodajnom cenom iznad prethodno ciljane (Veće prihoda) bez opravdanih razloga ali dobavljači i maloprodajni posrednici su dužni da garantuju unapred fiksne marže pri čemu maksimalna (ciljana) cena nije i obavezujuća
- Agro-korporacije tako postaju najbolji instrumenti Vlada za direktnu agrarnu politiku “sunčevih zraka” (ključni tržišni igrači u svojoj branši i instrument regulacije društvenog dobra i ekonomije prirodnih resursa)
- Usled retkih slučajeva viška ponude (u tržišnom udelu prodaje do 80%) isplaćuje se prevremena i umanjena u odnosu na ciljanu cenu naknada proizvođačima a ako je tržište više godina zasićeno svakom proizvođaču se dodeljuje kvota (*u Norveškoj se višak proizvoda plaća po nižim izvoznim cenama*)
- Srbija je u daleko povoljnijem položaju jer sa našim agrarnim resursima i daleko pristupačnijom cenom agro-korporacije bi bile više orjentisane na izvoz i tako bez norveških preduslova za tržišne viškove!

DRUGI POLJOPRIVREDNI FORUM

HRANA ZA EVROPU

U SUSRET NOVOJ STRATEGIJI RAZVOJA AGROPRIVREDE SRBIJE

Subotica, 11–13. oktobar 2012.

Mogućnost optimizacije agrarne ekonomije obima Srbije u skladu sa EU (II deo)

- Troškovi regulacije se minimiziraju višom poreskom stopom (flat tax najmanje 20%) uz manje poresko opterećenje zarade 35%, “giljotinu propisa” i stabilno učešće agrara u budžetu od 5%
- 15 Agro-korporacija (Zadružni savez “Poljoprivredne organizacije Srbije” - POS) trebaju biti tržišni lideri (50-95% primarne proizvodnje i 30-80% tržišta prodaje) u sve 4 različite faze: prerada i prodaja proizvoda; finansijske i savetodavne usluge; uzgoj i genetika; maloprodaja mehanizacije, opreme i repromaterijala.
- Maloprodajni lanac (najmanje 20% tržišta prodaje hrane i pića) treba da bude u vlasništvu Zadružnog saveza Srbije i državljana Srbije (uz članski ulog 15-50 eur)
- regionalne vodne zadruge (sistemi za navodnjavanje, ribarstvo, lov, itd.)
- Zadruge trebaju imati poreske olakšice vodeći dvojno knjigovodstvo u trgovini sa članovima i u trgovini sa trećim licima. Zadruga se oslobađa od poreza na dobit u trgovini sa članovima i pri dokapitalizaciji osnovnog kapitala zadruge – što je kompenzacija zbog ograničenja u pristupu otvorenog kapitala koliko puta više od osnovnog uloga u odnosu na otvoreni tržišni promet u proizvodnji do hiperprodukcije
- **Sa ovih 15 agro-korporativnih lidera je Srbiji zagarantovan razvoj više od 50 izvoznih agro-brendova:**
Ako danas imamo **ZDD SRB MED** tu je zatim **ZDD SRB CEREALI** (sa dve podružnice: mehanizacija, oprema i repromaterijali; i, promet žitarica i proizvoda od žitarica), **ZDD SRB VOĆE**, **ZDD SRB POVRĆE**, **ZDD SRB MILK**, **ZDD SRB ROSSO** (2 brenda: za goveđe; i, za jagnjeće i kozje meso), **ZDD SRB BELLO** (belo meso i jaja), **ZDD SRB PORCO** (svinjarstvo), **BIO COOP** (šećer, ulje, proizvodi soje), **AGROKONSALTING**, **AGROKREDIT** (najpovoljniji krediti na hipoteku i najmanje 20% finansijskog tržišta),
DUNAV OSIGURANJE (gde članovi nisu samo poljoprivrednici i sa najmanje 20% tržišta osiguranja),
ZDD SRB POTATO (krompir), **ZDD SRB GENO** (stočna genetika), **ZDD SRB LUM** (drvena građa – članovi vlasnici šuma).

DRUGI POLJOPRIVREDNI FORUM

HRANA ZA EVROPU

U SUSRET NOVOJ STRATEGIJI RAZVOJA AGROPRIVREDE SRBIJE

Subotica, 11–13. oktobar 2012.

SAMI PROCENITE DA LI JE MOGUĆE NOVIM PRISTUPOM DOSTIĆI CILJEVE:

HRANA ZA SVE U SRBIJI – HRANA ZA EVROPU!

BEKSTVO IZ DUŽNIČKOG ROPSTVA SA IGRAČIMA SPOSOBNIM ZA IZVOZ!

SIGURAN POSAO NA SVOM GAZDINSTVU I VIŠE ZAPOSLENIH U AGROPRIVREDI!

VEĆA I STABILNIJA POLJOPRIVREDNA PROIZVODNJA (I KOLIČINE I CENE)!

EFIKASNIJA BORBA PROTIV GLADI U SVETU – ARGUMENTI PROTIV GMO!

VIŠE FER TRGOVINE - AKTIVNI SVI AGRO-PRERAĐIVAČKI KAPACITETI U SRBIJI!

MANJE MULTINACIONALNIH KOMPANIJA I UVOZNIČKOG LOBIJA!

MANJE PRIVATNIH MONOPOLA, KARTELA I PARTITOKRATIJE!

BOLJI STANDARD NA SELU – PREDUSLOVI ZA BORBU PROTIV “BELE KUGE”!

DRUGI POLJOPRIVREDNI FORUM

HRANA ZA EVROPU

U SUSRET NOVOJ STRATEGIJI RAZVOJA AGROPRIVREDE SRBIJE

Subotica, 11–13. oktobar 2012.

HVALA NA PAŽNJI!